

KAYNAŞTIRMA ÖĞRENCİLERİNİN BEDEN EĞİTİMİ DERSİNE YÖNELİK GÖRÜŞ VE GEREKSİNİMLERİNİN İNCELENMESİ*

Seda SABAH^{ID 1**}, Mehmet Yalçın TAŞMEKTEPLİGİL^{ID 1}, Taner TUNÇ^{ID 2}, Aydan ERMiŞ^{ID 1}, Gül ÇAVUŞOĞLU^{ID 1}

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi, Samsun

²Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Samsun

Öz: Bu çalışmada, kaynaştırma öğrencilerinin beden eğitimi dersine yönelik görüşlerini belirlemek ve karşılaştıkları sorunlara çözümler üretmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda ortaokulda öğrenim gören 15 kaynaştırma öğrencisinin beden eğitimi dersine yönelik görüşleri alınmıştır. Bu çalışma; nitel araştırma desenlerinden "durum çalışması" modelinde olup, örneklem seçimi amaçlı örnekleme tekniklerinden "ölçüt örnekleme" ile yapılmıştır. Araştırma verileri, hazırlanan altı soru "yarı yapılandırılmış görüşme formu" aracılığıyla toplanmış, veri kaybına sebebiyet vermemek için görüşmeler ses kaydına alınmıştır. Elde edilen veriler Nvivo programına aktarılmış ve betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Görüşme formundan ve kişisel bilgilerden elde edilen verilerin analizinde öğrencilerin çoğunluğu öğretmenlerin kendilerine özel bir etkinlik uygulamadığını, fakat genellikle olumlu tutum sergilediklerini, materyalleri yeterli bulduklarını ve arkadaş ilişkilerinin iyi olduğunu bildirmektedir. Bunun yanında öğrenciler, öğretmenlerin sınav değerlendirmelerinde normal akranlarıyla kaynaştırma öğrencilerini bir değerlendirdiğini ve çoğunlukla beden eğitimi dersinden herhangi bir beklentileri olmadığını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda okul idarecileri başta olmak üzere, öğretmenler, aileler ve öğrencilerin kaynaştırma eğitim sistemiyle ilgili bilgilendirilmesi ve bu konuyla ilgili eğitimlere katılmalarının teşvik edilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca kaynaştırma öğrencilerinin eğitim sürecinde akran ilişkilerinin sürekli gözlenmesi ve gerektiğinde müdahale edilmesi vazgeçilmez bir ihtiyaç olarak görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Beden Eğitimi Dersi, Kaynaştırma, Özel Eğitim.

ANALYSIS OF VIEWS AND REQUIREMENTS OF INCLUSIVE STUDENTS FOR PHYSICAL EDUCATION LESSON

Abstract: In this study, the aim was to determine the views of inclusive students towards physical education lessons and to provide solutions to the problems they encounter. In line with this aim, opinions of 15 inclusive students who attended a secondary school in taken about physical education lesson. The present study has a "case study" design, which is one of the qualitative research designs and sample selection was made with "criterion sampling", which is one of the purposive sampling techniques. The data of the research were collected with the "semi-structured interview form" prepared and the interviews were voice recorded to prevent data loss. The data obtained were transferred to Nvivo program and analyzed with descriptive analysis method. In the analysis of the data obtained from interview form and from personal information, it was found that most of the students reported that the teacher did not do any special activities for them in the lesson; however, they generally had a positive attitude towards them, materials were sufficient and the relationships they had with their friends were good. In addition, the students expressed that teachers assessed their normal peers and the inclusive students together in the exams and mostly they did not have any expectations from physical education lesson. Within this context, it should be considered as a responsibility to inform school managers, teachers, families and students about the inclusive education system and to encourage them to participate in trainings on the subject. In addition, it seems to be an indispensable need to observe peer relationships of inclusive students during the education process and to make interventions when necessary.

Key Words: Physical Education Lesson, Inclusive, Special Education.

*Bu çalışma 2017 yılında Konya şehrinde düzenlenen Uluslararası Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Kaynaştırma eğitim sistemi; normal gelişim gösteren bireylerle, özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin aynı eğitim ortamında eşit haklara sahip olması gerektiğini vurgulayan bir sistem olarak tanımlanmaktadır (Gezer, 2017). Bu sistem özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin, buldukları çevrede ve öğrenme sürecinde mümkün olduğunca bağımsız olabilmelerine imkan verir (Kıran, 2012: 305). Kaynaştırma, yalnızca özel gereksinimli öğrencilerin hiçbir özel eğitim desteği almadan normal olarak adlandırılan yaşlılarıyla birlikte eğitim almaları demek değil, eğitimlerinin genel eğitim sınıfında özel eğitim desteğiyle birlikte sürdürülmesidir (Önder, 2007). Kaynaştırma eğitim uygulamaları, özel gereksinime ihtiyaç duyan öğrencilerin normal gelişim gösteren akranları ile en az kısıtlayıcı ortamda sosyal beceri ve kabul görme durumlarının arttırılmasını, bununla beraber sınıflarda söz konusu öğrencilerin etkin üye olmasını amaçlamaktadır (Eren, 2012). Kaynaştırma eğitiminin öğrencilere sağladığı yararlar örneklendirilecek olunursa; Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP) aracılığı ile fertlerin kapasitesine göre eğitim alabilmesi, özelliklerine uygun şekilde eğitim hayatını sürdürebilmesi, kendine güven, takdir edilme, cesaret, sorumluk gibi sosyal değerlerin gelişimine katkı sağlaması şeklinde sıralanabilir (MEB, 2013, s. 75-76). Kaynaştırma eğitiminin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için, öğrencinin hazırbulunuşluk seviyesi göz önüne alınarak çeşitli amaçlar belirlenmelidir. Bu amaçlar doğrultusunda öğrencinin seviyesine uygun bir şekilde bireyselleştirilmiş eğitim planının hazırlanması, kaynaştırma öğrencisinin yetersizlik düzeyine uygun gerekli materyallerin ve uzman öğretmen desteğinin sağlanması gerekmektedir (Çulha, 2010).

1900'lü yılların ilk yarısında özel öğrencilerin genel eğitim sınıfında eğitim göremeyeceği düşüncesi yaygındı (Akcan, 2013). Diğer yandan 1960'lı yıllarda ise kaynaştırma sistemiyle ilgili tartışmalar ve hukuki davalar sonucunda kaynaştırma uygulamaları 1970'lerde pek çok ülkenin yasalarında yer alması ile neticelenmiştir (Kargın, 2004). Nitekim İtalya (1971), İngiltere (1974), Amerika ve Fransa (1975), ve nihayet Norveç'te (1976) yürürlüğe giren yasalarla, özel gereksinimli öğrencilerin normal gelişim gösteren akranlarıyla birlikte genel eğitim sınıfında eğitim almaları sağlanmıştır (OECD, 1995). Türkiye'de ise 1950 ve 1980 yılları arasında özel eğitime muhtaç bireyler eğitimlerini, özel eğitim okullarında görmekte ve bu yıllarda kaynaştırma sistemiyle ilgili herhangi bir gelişme olmadığı gözlenmektedir (Kargın, 2004). Devam eden süreçte 1983'te çıkarılan "Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yasası" ile engelli öğrencilerin engeli olmayan akranları ile birlikte eğitim görmeleri ve okul idaresinin konuya ilişkin önlemler alması gerektiği kararlaştırılmıştır (Sucuoğlu, 2004). Böylece Türkiye'de kaynaştırma çalışmalarının başlatılmasıyla, 1986 yılından itibaren özel gereksinimli öğrenciler ilköğretim okullarına yerleştirilmeye başlanmıştır (Niyazibeyoğlu, 2015).

Uygulama sürecinde kaynaştırma eğitimi 3 kategoriye ayrılmaktadır. Bu kategoriler tam zamanlı kaynaştırma, yarı zamanlı kaynaştırma ve tersine kaynaştırma şeklindedir. Tam zamanlı kaynaştırma grubunda, tüm gün boyunca kaynaştırma öğrencisi, normal akran öğrencileriyle aynı eğitim ortamında öğrenim görmektedir. Yarı zamanlı kaynaştırma grubunda, özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenciler özel eğitim sınıfında olup sadece başarılı olduğu derslerde normal gelişim gösteren akran öğrencilerin sınıfında eğitim almaktadır. Tersine kaynaştırma grubu ise, yetersizliği olmayan normal gelişim gösteren akran öğrencilerin kendi isteği doğrultusunda özel eğitim okullarında eğitim görmesi durumudur (MEB, 2010). Normal gelişim gösteren akran öğrencilerden farklı olarak çeşitli engel türlerine sahip olan kaynaştırma öğrencilerininin yetersizlikleri arasında "Zihinsel, İşitme, Görme,

Bedensel, Dil ve Konuşma Güçlüğü, Özel Öğrenme Güçlüğü, Otizm, Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite bozukluğu olan bireyler" gösterilmektedir (MEB, 2010).

Günümüzde ise kaynaştırma öğrencileri akran ilişkilerinde çeşitli sorunlar yaşamakla birlikte bu öğrencilere gerekli desteğin sağlanmasıyla başarı durumlarının arttığı görülmektedir (Frederickson ve Cline, 2002; Abosi ve Koay, 2008; Beacham ve Rouse, 2012). Diğer yandan kaynaştırma sistemiyle ilgili mevzuata hakim, bilinçli okul yönetimi, öğretmenleri olumlu yönde etkilemekte ve kaynaştırma eğitiminde öğretmene araç-gereç ve mekan konusunda yeterli desteğin oluşturulmasında yardımcı olabilmektedir (Yorulmaz, 2015).

Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin okul ortamında özellikle öğretmen ve akran ilişkilerinin sağlıklı olması, öğretmen tarafından derslere dahil edilmesi, akran ilişkilerinde sürekli gözlemlenmesi, akademik başarısının yanı sıra beceri öğreniminin de geliştirilmesi önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada kaynaştırma öğrencilerinin beden eğitimi dersine yönelik görüş ve gereksinimlerinin tespit edilmesi temel amaç olarak belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda öğrencinin beceri gelişimine katkı sağlayan beden eğitimi derslerine katılımları, sınav değerlendirmeleri, akran ilişkileri, öğretmen yaklaşımı, okulun fiziki yapısı ve beklentilerine yönelik görüşleri incelenmiştir.

YÖNTEM

Bu bölümde verilerin analiz ve değerlendirilme süreci ile ilgili bilgiler sunulmuştur.

Araştırma Modeli

Söz konusu çalışmada; nitel araştırma desenlerinden "*durum çalışması*" modeli kullanılmıştır. Nitel araştırmanın bu deseninde neden ve nasıl sorularına cevap aranmakta ve farklı veri kaynaklarına başvurulmaktadır. Dolayısıyla durum çalışması modelinde ortam, birey, süreç, olay vb. etmenler araştırılır etkiledikleri ve etkilendikleri durum üzerine odaklanılır (Saban ve Ersoy, 2016).

Evren-Örneklem (Araştırma Grubu)

Çalışmanın evrenini Milli Eğitim Bakanlığına bağlı devlet okullarında öğrenim gören kaynaştırma öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem seçimi ise, amaçlı örneklem tekniklerinden olan "*ölçüt örnekleme*" ile yapılmıştır. Burada sözü edilen ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturabilir ya da önceden belirlenmiş bir ölçüt listesi kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Dolayısıyla bu çalışmada örneklem grubunu Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda öğrenim gören 9'u kız 6'sı erkek olmak suretiyle 15 kaynaştırma öğrencisi oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

İlgili okulda araştırmacı tarafından belirlenen günlerde, yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla 15 kaynaştırma öğrencisi ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiş ve ses kaydı alınmıştır. İlaveten bu görüşme yaklaşımı, araştırmacıya önceden hazırladığı sorulara cevap bulma imkanı tanınmasının yanı sıra daha detaylı bilgiler elde etmek amacıyla ek sorular sorabilmesine de olanak sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Verilerin Analizi

Çalışmada veri kaybına sebebiyet vermemek için görüşmeler ses kaydına alınmıştır. Nvivo programına aktarılan veriler betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Böylece bir kod listesi oluşturularak hem çalışmanın kuramsal çerçevesi oluşturulmuş hem de ortaya çıkan kavramlar uygun temalar altında toplanarak değerlendirilmeye çalışılmıştır (Patton, 2002).

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde 15 kaynaştırma öğrencisinin görüşleri belirlenmiş ve yapılan görüşmelerin analiz sonuçları tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların kişisel özellikleri

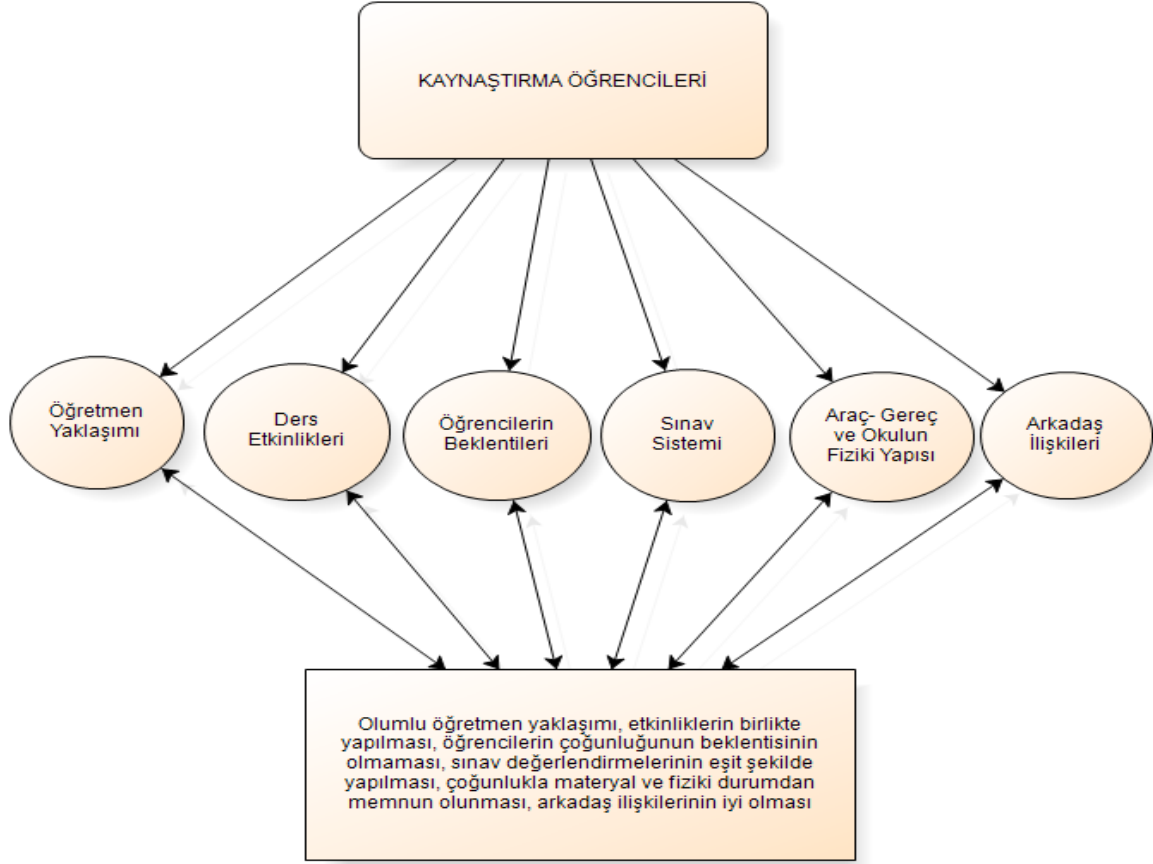
Katılımcılar	Cinsiyet	Sınıf	Yaş	Engel türleri
K1	Kız	5	10	Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizlik
K2	Kız	5	11	Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizlik
K3	Kız	5	11	Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizlik
K4	Erkek	5	11	Özgül Öğrenme Güçlüğü
K5	Kız	5	11	Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizlik
K6	Erkek	5	11	Okuma Yazma Güçlüğü
K7	Kız	6	12	Özgül Öğrenme Güçlüğü
K8	Kız	6	11	Özgül Öğrenme Güçlüğü
K9	Kız	8	14	Özgül Öğrenme Güçlüğü
K10	Kız	8	14	İşitme Engelli
K11	Erkek	6	12	Özgül Öğrenme Güçlüğü
K12	Erkek	6	13	Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite
K13	Kız	8	14	Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizlik
K14	Erkek	8	14	Özgül Öğrenme Güçlüğü, DEHB
K15	Erkek	8	14	Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizlik

Tablo 1'de araştırmaya katılan kaynaştırma öğrencilerinin kişisel özellikleri gösterilmektedir. Kaynaştırma öğrencilerinin yetersizlik türleri incelendiğinde, Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizlik (Kız: 5, Erkek:1) Özgül Öğrenme Güçlüğü (Kız: 3 Erkek: 3), Okuma Yazma Güçlüğü (Erkek: 1), İşitme Engelli (Kız: 1), Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite (Erkek: 2), Epilepsi (Kız: 1), şeklinde engel türlerine sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 2. Yetersizlik türleri

Özellikler	
Hafif düzeyde zihinsel yetersizlik	Kavramsal, sosyal ve pratik uyumsal becerilerde eksiklik ve sınırlılık
Özgül öğrenme güçlüğü	Okuma-yazmada güçlük, denge ve motor becerilerde zayıflık
Dikkat eksikliği ve hiperaktivite	Dikkat eksikliği, aşırı hareketlilik, ataklık ve dürtüsellik
Epilepsi	Bayılma, bilinç kaybı, kasılma
Okuma-yazma güçlüğü	Anlama bozukluğu, beceriler arası çelişki
İşitme engelli	Doğuştan veya sonradan işitme duyarlılığındaki yetersizlik

Tablo 2'de ortaokulda öğrenim gören kaynaştırma öğrencilerinin engel türleri göz önüne alınarak bu türlere ilişkin açıklamalar yapılmıştır.

Şekil 1. Görüşmeler sonucu oluşan temalar ve sonuçlar

Şekil 1'de kaynaştırma öğrencileriyle yapılan görüşmeler sonucu elde edilen veriler neticesinde 6 tema oluşturulmuştur. Her bir tema ayrıntılı bir şekilde tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 3. Beden eğitimi ders materyalleri ve okulun fiziki durumu hakkındaki görüşler

Temalar	Alt temalar	Kodlar	Katılımcılar
Beden Eğitimi Dersinde Kullanılan Araç-Gereçler ve Okulun Fiziki Yapısı	Materyal konusunda öğrencilerin görüş ve beklentileri	Araç gereçler yeterli	K2, K4, K5, K6, K7 K8, K9, K10, K11 K12, K13, K14
		Masa tenisi	K1
		Badminton	K3
		Futbol topu	K15

Tablo 3'te ortaöğretimde eğitim gören kaynaştırma öğrencilerinin okulun fiziki durumu ve araç gereçlerin yeterliliği konusunda görüşleri incelendiğinde katılımcıların çoğunluğu (12 öğrenci) beden eğitimi dersine yönelik araç gereçlerin yeterli olduğunu; bunun dışında diğer katılımcılar (K1) masa tenisi, (K3) badminton, (K15) futbol topunun eksik olduğunu belirtmektedir. Verilen cevaplara bakıldığında örneğin; K1 "masa tenisi", K2 "eksik bulduğum

yok", K3 "badminton istiyorum", K15 "var. Futbol topları fazla olmuyor. Basketbol topları fazla olmuyordu almışlardı" şeklinde görüşlerini ifade etmektedirler.

Tablo 4. Öğretmenlerin öğrencileri beden eğitimi ders etkinliklerine katma biçimi

Temalar	Alt Temalar	Kodlar	Katılımcılar
Ders Etkinlikleri	Ders içerisinde uygulanan etkinlikler	Etkinlikler yaptırır (genellikle, koşu, tenis, futbol, voleybol, engel, basketbol, takla, top sürmece, halka atma, yürüyüş, dart, hentbol)	K1, K2, K3, K5, K6, K8, K9, K11, K12, K13, K14, K15
		Genellikle futbol oynatır	K4, K10
		Teorik bilgi, yarışmalar	K7
	Öğrencilerin ders içerisinde uygulamasını istediği etkinlikler	Genellikle koşu, ip atlama, voleybol, yakan top, yarışmalar	K1, K2, K11
		Tenis	K3, K5
		İstediğim herhangi bir etkinlik yok	K4, K8, K10, K12, K13, K14, K15
		Genellikle yakan top	K6, K7
		Voleybol	K9

Tablo 4'te ortaöğretimde eğitim gören kaynaştırma öğrencilerinin görüşleri incelendiğinde katılımcıların bazıları (12 öğrenci) derste çeşitli aktiviteler yaptıklarını belirtirken, diğer iki katılımcı (K4, K10) derste genellikle futbol oynadıklarını; K7 ise öğretmenlerinin dersi teorik bilgi ve yarışmalar şeklinde işlediğini ifade etmektedir.

Verilen cevaplara bakıldığında; K1 "bize spor yaptırıyor, koşturuyor yürüyüş yaptırıyor voleybol oynattırıyor, tenis oynattırıyor maç oynattırıyor", K7 "geçen hafta şey yapmıştı sağlıklı ilgili anlatmıştı sonra bize biraz yarışmalar yaptırıyor sonra ikinci derste oyun oynattırıyor serbest" şeklinde düşüncelerini belirtmektedirler.

Kaynaştırma öğrencilerinin derste olmasını istedikleri aktivitelere bakıldığında; çoğunluğunun (7 öğrenci) istediği herhangi bir etkinlik görülmemektedir. Diğer yandan öğrenciler (K1, K2, K11) derslerde; koşu, ip atlama, voleybol, yakan top, yarışmalar; (K3, K5) tenis, (K6, K7) yakan top, (K9) voleybol gibi etkinliklerin uygulanması şeklinde düşüncelerini belirtmektedir. Bu düşünceleri; K1 "ip atlamak arkadaşlarımla, voleybol oynamak yakan top oynamak onlar", K3 "mesela ne desem böyle tenis" K6 "var hocam. Mesela bir şey vardı adını unuttum. Mesela yakan top arkadaşlarla oynuyoruz çok eğleniyoruz en çok maç oynuyoruz", K9 "en çok istediğim voleybol oynayabilmek ama oynayamıyorum. Oynayamayınca da sinir oluyorum daha sonra da pes ediyorum" şeklinde ifade etmişlerdir.

Tablo 5. Beden eğitimi öğretmenlerinin öğrenciye olan yaklaşımları

Temalar	Alt Temalar	Kodlar	Katılımcılar
Öğretmen Yaklaşımı	Ders-içi öğretmen öğrenci ilişkisi	İyi davranır, kızmaz öğretir	K1, K2, K3, K4, K5, K8, K9, K11
		Yapamadığımda kızar	K6
		Sadece uyarır	K7, K12, K13
		Kıyafet konusunda kızar	K10
		Motive eder	K14, K15
	Öğretmen yaklaşımına göre öğretmen tepkileri	Hayır etkilemez	K1, K2, K3, K6, K8, K9, K12, K13
		Böyle bir şey yaşamadım	K4, K5, K7, K14
		Etkiler tedirgin olurum	K10, K11, K15
	Arkadaş ilişkilerinde öğretmen müdahalesi	Barıştıır kızmaz	K1, K2, K3, K4, K5, K7, K8, K11, K12, K13, K14, K15
		Ceza verir sonra barıştıır	K6
		Sorunu dinler	K9
		Böyle bir şey yaşamadım	K10

Tablo 5'te ortaöğretimde eğitim gören kaynaştırma öğrencilerinin görüşleri incelendiğinde katılımcıların çoğu (8 öğrenci) derste herhangi bir etkinliği yapamadıklarında öğretmenlerinin onlara kızmadığı şeklinde görüş belirtmektedirler. Diğer yandan (K6) öğretmenlerinin etkinliği yapamadığında kızdığını, (K7, K12, K13) uyardığını, (K10) sadece kıyafet konusunda kızdığını ve son olarak (K14, K15) ise etkinlikleri yapamadıklarında öğretmenlerinin kendilerini motive ettiğini ifade etmektedirler. Verilen cevaplara bakıldığında örneğin; K6 "kızınca ben hiçbir şey demiyorum böyle duruyorum", K10 "kıyafet konusunda kızar. Yapıyorum onun dediklerini kızmıyor bana", K13 "kızmaz uyarır", K15 "başarırsın diyor. Herkese öyle yapıyor" şeklinde yanıt vermektedir. Etkinliklerin yapılmasında öğretmen davranışlarının etkisine bakıldığında katılımcıların çoğu (8 öğrenci) etkilenmediklerini belirtmektedir. Diğer katılımcılar incelendiğinde (K4, K5, K7, K14) daha önce böyle bir şey yaşamadıklarını, (K10, K11, K15) ise öğretmen davranışlarının yaptıkları aktiviteler üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir. Öğrencilerin verdikleri cevaplar incelendiğinde örneğin; K1 "etkilemez", K5 "hayır hiç bağırmadı öğretmenimiz çok nazik olduğundan", K11 "biraz korkuyorum" şeklinde yanıtlamaktadır.

Kaynaştırma öğrencilerinin sınıf arkadaşlarıyla yaşadıkları probleme yönelik öğretmen müdahalesi sorusuna katılımcıların çoğu (12 öğrenci) öğretmenlerinin kızmadığını, herhangi bir sorunda müdahale edip barıştırdıklarını ifade etmektedir. Diğer yandan kaynaştırma öğrencilerinin yanıtları incelendiğinde (K10) böyle bir sorun yaşamadığını, (K6) öğretmenin ceza verip sonrasında barıştırdığını, (K9) sorunu dinlediği şeklinde görüş belirtmektedirler.

Verilen cevaplar incelendiğinde örneğin; K2 "mesela arkadaşından özür dile diyor, sarıl diyor", K13 "direk barıştırır, bağırır" şeklinde görüşlerini ifade etmektedirler.

Tablo 6. Beden eğitimi derslerinde arkadaş ilişkileri hakkındaki görüşler

Temalar	Alt Temalar	Kodlar	Katılımcılar
Arkadaş İlişkileri	Akran öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerine yaklaşımı	İyi davranır. Oyunlar oynarız	K1, K2, K4, K5, K8 K10, K12, K13, K14, K15
		İyi davranırlar. Oyun oynamayız	K11
		Biraz kötü davranırlar, çok nadir oynarız	K3
		Kötü davranırlar	K6
		Onlar çağırır ben oynamam	K7
		Arkadaşlarımla anlaşamıyorum	K9
	Akranlar tarafından oyuna dahil edilme durumu	Hayır, hiç olmadı.	K1, K2, K5, K12
		Hasta olduğumdan bazen oynamıyorum	K8
		Oyuna almıyorlar	K9, K11
		Bazen almadıkları oluyor	K3, K6, K13, K15
		Önceden olmuştu	K7, K10
		Kötü söz söylerler ama oyun oynarız	K4, K14

Tablo 6'da ortaöğretimde eğitim gören kaynaştırma öğrencilerinin arkadaş ilişkileri incelendiğinde katılımcıların çoğu (10 öğrenci) arkadaşlarıyla iyi anlaştıklarını ve birlikte oyunlar oynadığını, (K11) arkadaşlarıyla iyi anlaştığını ancak oyun oynamadıklarını, (K3) çok nadir oynadıklarını belirtmektedir. Bunun yanı sıra diğer katılımcıların vermiş olduğu cevaplar incelendiğinde (K6) arkadaşlarının kötü davrandığını, (K7) arkadaşları çağırdığı halde oyuna katılmadığını, (K9) arkadaşlarıyla anlaşamadığı şeklinde yanıt vermektedir. Örneğin; K1 "hep oynuyoruz her tenefüste oynuyoruz öğle arasında da oynuyoruz", K6 "bazen bazı arkadaşlarımı hiç sevmiyorum. Kötü davranıyorlar çünkü okula saygı duymuyorlar", şeklinde görüşlerini ifade etmektedir.

Kaynaştırma öğrencilerinin arkadaşlarıyla oyunlarda yaşadığı sorunlara yönelik görüşleri incelendiğinde; katılımcılardan (K1, K2, K5, K12) herhangi bir sorun yaşamadığını; (K3, K6, K13, K15) arkadaşlarının bazen oyuna almadıklarını belirtmektedirler. Diğer yandan (K8) hasta olduğu için oyunlara katılmadığını, (K9, K11) arkadaşlarının oyuna almadıklarını, (K7, K10) önceden böyle bir problem olduğunu fakat şu an da böyle bir sorun yaşamadıklarını, (K4, K14) arkadaşlarının kendilerine kötü söz söylediklerini ancak beraber oynadıkları şeklinde düşüncelerini ifade etmektedirler. Örneğin; K3, "almadıkları zaman oluyor", K8 "aletim olduğu için bazı oyunlarda evet", K11 "kötü söz değil bazıları biraz oyundan atıyor başaramadığım için", K4 "bazen küfür ediyorlar, oyuna almadıkları zaman olmadı", K12 "her

gün zaten oyun oynuyoruz. Olmadı, çünkü ben çağırıyorum onları” şeklinde yanıt göstermektedirler.

Tablo 7. Öğretmenlerin beden eğitimi dersinde uyguladığı sınav sistemi hakkındaki değerlendirmeler

Temalar	Alt Temalar	Kodlar	Katılımcılar
Sınav Sistemi	Teorik, uygulama, vb. etkenlere yönelik yapılan değerlendirmeler	İşlenen konulardan	K1, K14, K15
		Kıyafet ve etkinlikler (basketbol, engel, halka, futbol, takla, voleybol)	K2, K3, K4, K5, K6, K7, K9 K10, K11, K12, K13
		Sınav yapılmıyor	K8
	Öğretmenin değerlendirme şekli (akranlarıyla veya özel)	Herkesi eşit şekilde değerlendirir	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15
	Değerlendirme sürecinde öğretmen yaklaşımı	Açıklama yapar	K1, K3, K4, K5, K11, K14
		Herhangi bir sorunla karşılaşmadım	K2, K6, K7, K8, K9, K10, K12, K13, K15

Tablo 7'de ortaöğretimde eğitim gören kaynaştırma öğrencilerinin uygulanan sınav sistemi hakkında görüşleri incelendiğinde katılımcılar; derste işlenen konulardan (K1, K14, K15), kıyafet ve etkinliklerden (11 öğrenci) sınavlarda sorumlu olduklarını belirtirken bunun dışında (K8) sınav olmadıkları şeklinde yanıt göstermektedir. Verilen cevaplar incelendiğinde örneğin; *K5 "komut verir genellikle. Komut ve etkinlikler", K15 "bir şeyden bahseder bir hafta önce ona çalışın der. İyi yapana yüksek not verir. Kılık kıyafetle de değerlendirir"* şeklinde cevaplamaktadırlar.

Kaynaştırma öğrencilerinin öğretmenlerinin değerlendirmesine yönelik görüşleri incelendiğinde katılımcıların tamamı herkesin eşit şekilde değerlendirildiğini belirtmektedirler. Örneğin; *K3 "bir değerlendirir", K6 "mesela hocam bize topları yerden çektirerek basket atmaya çalışıyoruz bazen de takla atmaya çalışıyoruz bazen de engelleri aşılıyor. Hepsini yapabiliyorum öğretmen bir değerlendirir"* şeklinde görüşlerini ifade etmektedirler.

Kaynaştırma öğrencilerinin sınavlarda zorlandıkları bir durumda öğretmenlerinin tutumu hakkında görüşleri incelendiğinde katılımcıların çoğu (9 öğrenci) herhangi bir sorun yaşamadıklarını belirtirken; diğer katılımcılar ise (6 öğrenci) zorlandıkları durumlarda hocalarının açıklama yaptığı şeklinde yanıtlamaktadır. Verilen cevaplar incelendiğinde örneğin; *K4 "anlamadığımda anlatır", K8 "yapamadığım olmuyor", K10 "yok kolay zevk benim için"* şeklinde düşüncelerini ifade etmektedirler.

Tablo 8. Öğrencilerin beden eğitimi dersinden genel olarak beklentileri

Temalar	Alt Temalar	Kodlar	Katılımcılar
Öğrenci Beklentileri	Öğretmene yönelik beklentiler	Öğretmenimin bayan olmasını isterdim	K1
		Öğretmenimle sorunlarım var	K5
		Bir sıkıntı yok memnunum	K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15
	Akran ilişkilerine yönelik beklentiler	Arkadaşlarımla ilgili bir sıkıntım yok. Memnunum	K1, K4, K5, K6, K7, K8, K12, K13, K14, K15
		Arkadaşlarımla sorunlarım var	K2, K3, K9, K10, K11
	Sınav sistemine yönelik beklentiler	Sınav sisteminden memnunum herhangi bir beklentim yok	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15

Tablo 8'de ortaöğretimde eğitim gören kaynaştırma öğrencilerinin beden eğitimi dersine yönelik beklentileri incelendiğinde öğretmenleriyle alakalı olarak katılımcıların çoğunluğu (13 öğrenci) memnun olduklarını belirtirken diğer bir katılımcı K5, öğretmeniyle alakalı sorunlar yaşadığını, K1 ise öğretmenin kadın olması yönünde beklentisi olduğunu ifade etmektedir. Verilen cevaplar incelendiğinde örneğin; K1 "*öğretmenim bayan olsaydı daha iyi olurdu.*", K6 "*yok her şeyi seviyorum*", K8 "*beklentim yok*" şeklinde düşüncelerini belirtmektedirler.

Kaynaştırma öğrencilerinin arkadaşlarıyla ilgili beklentileri incelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun (10 öğrenci) herhangi bir beklentilerinin olmadığı bunun yanı sıra diğer katılımcıların (5 öğrenci) arkadaşlarıyla sorun yaşadıkları görülmektedir. Örneğin; K3 "*arkadaşlarım benimle dalga geçmeseydi*", K10 "*hayır yok. Sadece arkadaşlarımla aram iyi olmak hiçbir zaman kötü olmak istemem sadece bu beklentim*", K14 "*beklentim yok. Beklentim yok çünkü her şey bana göre tam*" şeklinde açıklamaktadır. Son olarak sınav sistemiyle alakalı beklentiler incelendiğinde katılımcıların tamamı sınav sisteminden memnun olduklarını herhangi bir beklentilerinin olmağını belirtmektedirler. Örneğin; K4 "*beklentim yok memnunum*", K12 "*öyle bir şey hiç düşünmedim*", K1 "*yok*", K14 "*beklentim yok*", K15 "*yok. Hepsi iyi*" şeklinde görüşlerini ifade etmektedirler.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmanın bu bölümünde çalışmanın bulguları literatürle ilişkilendirilerek tartışılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın; 1. sorusu; *öğretmenlerin beden eğitimi dersine öğrencileri nasıl kattığı* ile ilgilidir. Katılımcılar, beden eğitimi öğretmenlerinin kendilerini normal gelişim gösteren akranlarıyla birlikte derse kattığını ve onlara yönelik özel bir etkinlik uygulamadığını belirtmektedir. Bu konuda Scruggs ve Mastropieri (1996), çalışmasında öğretmenlerin çoğunluğunun kaynaştırma eğitime yönelik herhangi bilgi ve beceriye sahip olmadığını ifade etmektedir. Bunun yanı sıra Westwood (2003), kaynaştırma öğrencilerine eğitim veren bir öğretmenin zamanı iyi kullanması, öğrencinin yetenek ve becerilerini hesaba katması, öğrencilere pratik yaptırarak derse katılımını sağladığı sürece etkili bir öğretmen olabileceğini belirtmektedir. İlaveten Önder (2015) ve Yorulmaz (2015), öğretmenlerin büyük çoğunluğunun kaynaştırma hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığını, Polat (2016) ise,

öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerinin fiziksel özelliklerini göz önüne almadan dersi işlediklerini bildirmektedir. Bunun dışında Sanır (2009), çalışmasında kaynaştırma öğrencileriyle birlikte ders işleme zorluğundan bahsetmekte ve öğretmenlerin ders konularını onların istekleri doğrultusunda değil, müfredat esasına göre uyguladıklarını bildirmektedir. Aslında öğretmenlerin kaynaştırma hakkında yetersiz bilgiye sahip olması öğrencilerin derse olan ilgilerini eksiltilebileceği gibi onların katılım motivasyonlarını da olumsuz etkileyebilir.

Araştırmada incelenen *2. soru beden eğitimi öğretmenin kaynaştırma öğrencilerine yaklaşımlarına ilişkindir*. Katılımcılar öğretmenlerinin herkese eşit davrandığını ve genelde öğrencilerin zorlandığı durumlarda onlara kızmadıklarını ayrıca arkadaş ilişkilerinde sorun yaşadıklarında öğretmenlerin müdahale edip barıştırdıklarını belirtmektedir. Öğretmenlerin bu tutumları kaynaştırma öğrencilerine karşı oldukça pozitif bir yaklaşım içinde olduklarını göstermektedir. Konuyla ilgili olarak Conway ve Gow (1988), öğretmenlerin özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin fiziksel özelliklerinden kaynaklanan sorunlara müdahale etmekten rahatsız olduğunu belirtmektedir. Bunun yanı sıra Cox (2013), çalışmasında öğretmenin kaynaştırma eğitim uygulamalarına yönelik olumlu davranışları artırmak, olumsuz davranışları azaltmak amacıyla herhangi bir yöntem kullanmadığını bildirmektedir. Diğer yandan Güneş (2016), kaynaştırma ile ilgili eğitim alan öğretmenlerin almayanlara göre daha olumlu tutum içerisinde olduklarını ifade etmektedir. Bunun dışında Çerezci (2015), çalışmasında öğretmenlerin kaynaştırma sistemini uygularken çeşitli problemler yaşadığını, Akcan (2013) ise, öğretmenlerin kaynaştırma sistemiyle ilgili destek sağlanması durumunda daha olumlu davranışlar sergileyeceğini belirtmektedir. Kaynaştırma öğrencilerinin diğer öğrencilerle uyum içerisinde dersleri sürdürebilmeleri en çok öğretmen-öğrenci bütünleşmesi ile gerçekleştirilebilir. Bu anlamda kaynaştırma konusunda eğitilmiş öğretmenlerin öğrencilere daha fazla katkı sağlayacağı muhakkaktır. Ayrıca aldıkları eğitimin bir gereği olarak öğretmenlerin kaynaştırma ve normal akran öğrencilerine eşit şekilde davranması, kaynaştırma öğrencilerinin okul ortamında diğer bireyler tarafından kabul görmesine de katkı sağlayabilir.

Çalışma kapsamında *3. soru ile öğrencilerin ders mekanı ve derse ilişkin araç-gereç materyalleri hakkındaki görüşleri* sorgulanmış ve ilgili okulda araç gereçlerin yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Denizli (2015), çalışmasında öğrencilerin okulun durumu, etkinliklere tam anlamı ile katılamamaları ve öğretmenin ilgisizliği şeklinde çeşitli sorunlar yaşadığını belirtmektedir. Bunun yanı sıra Polat (2016) ve Zağlı' da (2010), okullardaki mevcut araç-gereçlerin yetersizliğini ve kaynaştırma eğitimi için uygun olmadığını ifade etmektedir. Bu çalışmada kaynaştırma öğrencilerinin materyalleri yeterli görmeleri onların beden eğitimi dersleriyle ilgili bilgi ve birikim eksikliği ile ilişkilendirilebilir. Gerçekten okullarımızın önemli bir çoğunluğunda derslerin yapıldığı mekan ve materyallerin yetersiz olduğu görülmektedir. Materyallerin zenginleştirilerek amaca uygun hale getirilmesi aynı zamanda öğrenci beklentilerinin de giderek yükselmesine neden olacaktır. Şüphesiz bu durum söz konusu öğrencilerin fiziksel ve zihinsel gelişimine katkı sağlayarak çeşitli branşlarda beceri sahibi olmalarına imkan sağlayabilir.

Çalışmanın *4. sorusu kaynaştırma öğrencilerinin beden eğitimi derslerinde arkadaşları ile ilişkilerini* sorgulamaktadır. Bu çalışma sonuçlarına göre normal öğrenciler kaynaştırma öğrencilerine genellikle iyi davranmakta ancak bazen az sayıda öğrencinin oyuna alınmadığı anlaşılmaktadır. Gülerüz (2009) ve Gezer (2016), çalışmalarında öğrencilerin sağlıklı akran ilişkileri kurabilmelerinde kaynaştırma sisteminin gerekli olduğunu, öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerinin akran kabulünü arttırmada önemli olduğunu vurgulamaktadır. Diğer yandan Kabasakal ve ark. (2008), kaynaştırma öğrencilerinin diğerlerine göre daha

fazla şiddete maruz kaldığını bildirilmektedir. Bu bağlamda kaynaştırma öğrencilerinin akran kabulü onların sosyalleşmesi açısından oldukça önem taşımaktadır. Örneğin; Engstrand ve Rol-Pettersson (2014), çalışmasında normal gelişim gösteren akran öğrencilerle kaynaştırma öğrencilerinin aynı eğitim ortamında öğrenim görmesinin doğru olduğunu, kaynaştırma eğitiminin öğrenciye kazandırdığı akademik gelişimin yanı sıra en çok sosyal yeterlik bakımından katkı sağladığını ifade etmektedir. Zira öğrenciler evlerinden çok okullarında zaman geçirmektedir. Bu nedenle kaynaştırma öğrencileri bakımından olumsuz durumlara sebebiyet verilmemesi adına öğretmenin ders içinde öğrencileri sürekli gözlemlemesi ve gerektiğinde müdahale etmesi bir mecburiyet olarak görülmektedir.

Çalışmanın 5. sorusu ile öğrencilerden beden eğitimi dersi sınav ve değerlendirme sistemi hakkında bilgi istenmiştir. Bu çalışmada beden eğitimi öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerini normal gelişim gösteren akranlarıyla bir değerlendirdiği ve onlarla birlikte sınava tabi tuttuğu sonucuna ulaşılmaktadır. Galovic ve ark. (2014), çalışmasında kaynaştırma öğrencilerinin öğretmenler tarafından genellikle akademik alanda değerlendirmeye tabi tutulduğunu, beceri ve gelişim alanında değerlendirmeye gerek duyulmadığını tespit etmiştir. Diğer yandan Çerezci (2015), çalışmasında öğretmenlerin kaynaştırma eğitimini değerlendirme konusunda yetersiz olduklarını belirtirken, Denizli (2015), kaynaştırma öğrencilerinin farklılıklarına göre ayrı ayrı değerlendirildiklerini, Polat (2016) ise, kaynaştırma öğrencilerinin teorik ve uygulamalı sınavlarda akranlarıyla beraber değerlendirildiğini ifade etmektedir. Bunun yanı sıra Nonis ve ark. (2016), öğretmenlerin bireyselleştirilmiş eğitim planının hazırlanmasının kaynaştırma eğitiminde önemli olduğunu bildiklerini ancak uygulama ve değerlendirme sürecinde kendilerini yeterli görmediklerini belirtmektedirler. Derslerde iki ayrı öğrenci grubunun birlikte değerlendirilmesi kaynaştırma eğitimiyle ilgili öğretmen bilgisinin yetersiz olduğunun açık bir delilidir. Çünkü bilimsel yaklaşım öğrencilerin yetersizlik özellikleri göz önüne alınarak değerlendirilmesini ve o şekilde sınava tabi tutulmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle öğretmenlere yönelik kaynaştırma eğitimiyle ilgili kurs ve seminerlerin periyodik olarak bakanlıkça verilmesi büyük bir önem arz etmektedir.

Araştırmanın 6.sorusu ile kaynaştırma öğrencilerinin genel olarak dersten beklentileri anlaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmamızda kaynaştırma öğrencilerinin çoğunluğunun dersten herhangi bir beklentisi olmadığı anlaşılmaktadır. Gezer (2016), çalışmasında öğrencilerin daha ziyade akran ilişkilerini geliştirmek üzerine beklentileri olduğunu, aynı şekilde Erol (2012) ve Kaya' da (2007), kaynaştırma öğrencilerinin akranlarıyla vakit geçirmekten keyif aldıklarını, kaynaştırma öğrencilerinin akranlarıyla iyi anlaştıklarını ve böylece oyunlara ayak uydurabildiklerini belirtmektedir. Polat (2016) ise, öğrencilerin araç gereçleri yetersiz gördüğünü, spor salonuna ihtiyaç duyduklarını ve öğretmenlerin daha kolay sınava tabi tutulmaları yönünde beklentilerinin olduğunu ifade etmektedir. Bu çalışmada kaynaştırma öğrencilerinin dersten herhangi bir beklentisinin olmaması derse olan ilgisizlik ile ilişkilendirilebilir. Kuşkusuz buradan beden eğitimi dersleri öğrencilerin ilgilerini artıracak şekilde düzenlenirse öğrenci beklentilerinin de bu oranda yükseltilebileceği sonucuna ulaşmak mümkün olabilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışmamızda kaynaştırma öğrencilerine toplamda altı soru sorulmuştur ve cevaben “kaynaştırma öğrencilerinin yetersizliğine özel derslerde herhangi bir etkinlik yapılmadığı”, “öğretmenlerin etkinliklerde öğrencilerine eşit şekilde davrandığı”, “genel olarak arkadaş ilişkilerinin iyi olduğu”, “okuldaki materyallerin yeterli bulunduğu”, “sınav sisteminden

memnun olduğu” ve son olarak “bu dersten herhangi bir beklentilerinin olmadığı” sonucuna ulaşılmaktadır. Bütün bu sonuçlar öğrencilerin dersten fazlaca bir beklenti içinde olmadıklarını anlatır mahiyettedir. Oysa çalışmaya katılan kaynaştırma öğrencilerinin birbirinden farklı yetersizlik türlerine sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla ilgili okulda öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerini normal akranlarıyla bir değerlendirip onlara özel bir etkinlik uygulamaması önemli bir sorundur. İlâveten öğrencilerin dersten beklentilerinin olmaması derse olan ilgisizliği ortaya koymaktadır. Yapılan önceki çalışmalarda da görüldüğü gibi kaynaştırma sistemiyle ilgili kurs, seminer vb. etkinliklere katılan kişilerin öğrencilere daha olumlu tutum sergiledikleri bilinmekte, eğitim almayan kişilerin ise okuldaki öğrencilerin değerlendirilmesinde ve onlara özel olarak uygulanacak etkinliklerde sorun yaşadıkları görülmektedir. Bu bağlamda okul idarecileri başta olmak üzere, öğretmenler, aileler ve öğrencilerin kaynaştırma eğitim sistemiyle ilgili bilgilendirilmesi ve bu konuyla ilgili eğitimlere katılması bir sorumluluk olarak algılanmalıdır. Bunun yanı sıra kaynaştırma öğrencilerinin akran ilişkileri sürekli gözlenmeli ve gerektiğinde müdahale edilmelidir. Ayrıca kaynaştırma öğrencilerinin normal gelişim gösteren akranlarıyla daha çok zaman geçirebileceği ortamlar oluşturulmalıdır. Dolayısıyla aileler, öğrenciler ve okul yönetimi kaynaştırma sistemiyle ilgili bilgilendirilmeli ve bu sistemdeki uygulamaların geliştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Abosi O., Koay T.L. (2008). “Attaining development goals of children with disabilities: Implications for inclusive education”, *International Journal of Special Education*, 23(3), 1-10.

Akcan E. (2013). *Genel Eğitim Sınıflarındaki Kaynaştırma Öğrencileri İçin Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Belirlenen Eğitim-Öğretim Etkinliklerinin Uygulanma Düzeyinin Araştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul.

Beacham N., Rouse M. (2012). “Student Teachers’ attitudes and beliefs about inclusion and inclusive practice”, *Journal of Research in Special Educational Needs*, 12(1), 3-11.

Borko H. (2004). Professional development and teacher learning: Mapping the terrain. *Educational Researcher*, 33(8), 3-15.

Choate J.S. (2000). *Successful inclusive teaching: Proven ways to detect and correct special needs* (3rd edition). Boston: Allyn & Bacon.

Çerezci, Ö. (2015) *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Yapılan Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarının Kaynaştırma Kriterleri Açısından Değerlendirilmesi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Ankara

Conway R.; Gow L. (1988). Mainstreaming special class students with mild handicaps through group instruction. *Remedial and Special Education*, 9(5), 24-41.

Cox J. G. (2013). *Attitudes Regarding Inclusion and Perceptions of Support of Early Childhood Teachers in Texas* (Doctoral dissertation, Texas Woman’s University).

Çulha, S. (2010) *Zihinsel yetersizliği olan ilköğretim kaynaştırma öğrencilerine yabancı dil öğretiminde eşzamanlı ipucuyla sunulan bireysel destek eğitiminin etkililiği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Denizli, H. (2015). *Fen Bilimleri Dersi Öğretmenlerinin ve Fen Bilimleri Dersini Alan Kaynaştırma Öğrencilerinin Kaynaştırma Eğitimi Uygulamaları Sürecine İlişkin Görüş ve Önerileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Fen Bilgisi Anabilim Dalı, Giresun.

Engstrand R. Z., Roll-Pettersson L. (2014). Inclusion of preschool children with autism in Sweden: *Attitudes and perceived efficacy of preschool teachers*. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 14(3), 170-179.

Eren B. (2012). Müzik Eğitiminde Kaynaştırma Uygulamaları ve Orff-schulwerk. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2(2), 14-25

Erol İ. (2012). *Engellerin Ötesinde: Kaynaştırma Öğrencilerinin Okul ve Sosyal Yaşamlarının Etnografik Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Çanakkale.

Eskin M. (2007). Ergenlikte Yalnızlık, Baş Etme Yöntemleri ve Yalnızlığın İntihar Davranışı ile İlişkisi, *Anadolu Psikiyatri Günleri Poster Bildiri*, Edirne.

Frederickson N., Cline T. (2002). *Special educational needs inclusion and diversity*. Philadelphia. Open University Press.

Galovic D., Brojčin B., Glumbić N. (2014). The attitudes of teachers towards inclusive education in Vojvodina. *International Journal of Inclusive Education*, 18(12), 1262-1282.

Gezer S. M. (2017). *Sınıfta Kaynaştırma Öğrencisi Bulunan Okul Öncesi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Rol Algularının Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı, Eskişehir.

Güleryüz O. Ş. (2009). *Kaynaştırma Eğitimine Devam eden Engelli Öğrencilerin Akranları ile İlişkilerinde Karşılaştıkları Sorunların Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı, Konya

Güneş Ö. A. (2016). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Sınıfta Kaynaştırma Öğrencisi Bulunan Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitiminde Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Girne Amerikan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı, Girne.

Kabasakal Z., Girli A., Sencar B., Çelik N. Vardarlı G. (2008). *Kaynaştırma Öğrencileri, Akran İlişkileri ve Akran İstismarı*. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 169-176.

Kargın T. (2004). "Kaynaştırma: Tanımı, gelişimi ve ilkeleri", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 1-13.

Kaya G.G. (2007). *Zeka Engelli Kaynaştırma Öğrencilerinin Normal Öğrenciler Üzerindeki Etkilerinin Saptanması (Kocaeli-Merkez İlköğretim Okulları Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.

Kıran H. (2012). *Etkili Sınıf Yönetimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Lewis R. B., Doorlag D.H. (1999). *Teaching special students in the mainstream (5th Edition)*. Englewood Cliffs. New Jersey: Prentice Hall

Milli Eğitim Bakanlığı. (2010). *Okullarımızda neden, nasıl, niçin kaynaştırma: Yönetici-öğretmen-aile kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (2013). *Özel Eğitim Hizmetleri Tanıtım El Kitabı*.

Niyazibeyoğlu S. (2015) *Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Öğrencilerine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi, Eğitim Yönetimi Denetimi Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Nonis K., Chong W. H., Moore D. W., Tang H. N., Koh P. (2016). Pre-school teacher's attitudes towards inclusion of children with developmental needs in kindergartens in Singapore. *International Journal of Special Education*, 31(3), 450-478.

Orhan M. (2010). *Okulöncesi Kaynaştırma Öğrencileriyle Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerin Sosyal Beceri ve Problem Davranışlarının Düzeyi ile Öğretmenlerin Kaynaşturmaya İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi*. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı, Eskişehir.

Önder M. (2007). *Sınıf Öğretmenlerinin Zihin Engelli Kaynaştırma Öğrencileri İçin Sınıf İçinde Yaptıkları Öğretimsel Uyarlamaların Belirlenmesi*. Yayınlamamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı, Bolu.

Patton MQ. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods*. Thousand Oaks, CA, Sage.

Polat R. (2016). *Ortaokul Öğrencisi Olan Kaynaştırma Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersine Yönelik Görüşleri*. Yayınlamamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı, İstanbul.

Scruggs T., Mastropieri M.A. (1996). Teacher perceptions of mainstreaming/inclusion 1958-1995: A research synthesis. *Exceptional Children*, 63(3), 59-74.

Sucuoğlu B. (2004). Türkiye’de Kaynaştırma Uygulamaları: Yayınlar/Araştırmalar (1980-2005). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 15-23.

Visser T.C., Coenders, F.G.M., Terlouw, C., Pieters, J. M. (2010). Essential characteristics for a professional development program for promoting the implementation of a multidisciplinary science module. *Journal of Science Teacher Education*, 21(6), 623-642.

Westwood P. (2003). *Commonsense Methods for Children with Special Education Needs: Strategies for the Regular Classroom* (Fourth Edition ed.). London: Routledge Flamer.

Yıldırım A., Şimşek H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım A., Şimşek H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yorulmaz A. (2015). *Kaynaştırma Veren İlkokul ve Ortaokul Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitiminde Karşılaştığı Problemler Batman İl örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Zirve Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Fakültesi Anabilim Dalı, Gaziantep.

Zağlı Ü. (2010). *Sakarya ilinde görev yapan okul öncesi öğretmenlerin zihinsel engelli çocukların kaynaştırma yoluyla eğitimlerine ilişkin tutumlarının incelenmesi*. Yayınlamamış Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.